

№ 36 (293)
Верасень 2009 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

- Царкоўнае краязнаўства:
архіепіскап з сяла Кіявец – стар. 3
- Турызм: мясціны
Лунінца – стар. 5
- Падарожныя нататкі:
вяртанне на Радзіму з ЗША – стар. 7

Нашы віншаванні

Днямі Асіповіцкая цэнтральная раённая бібліятэка адзначыла 90-гадовы юбілей. Гэта – адзін з найстарэйшых інфармацыйна-выхавальных і культурных цэнтраў рэгіёна. Асветніцкая праца ў галіне краязнаўства, папулярызацыя культурніцкай інфармацыі, распрацоўка і эфектыўная рэалізацыя праграмаў сацыяльнага развіцця заслужваюць высокай адзнакі. І нездарма бібліятэка была пераможца ў рэспубліканскіх, абласных і гарадскіх конкурсах. Сёння тут актыўна выкарыстоўваюцца новыя камп'ютэрныя тэхналогіі, пашыраецца доступ да інфармацыйных рэсурсаў.

Да віншаванняў далучаецца і «Краязнаўчая газета» – зычым калектыву новых поспехаў на ніве захавання духоўнай спадчыны нашага народа.

27 верасня ў Лявонпальскім сельскім цэнтры культуры і вольнага часу, што ў Мёрскім раёне, адбыліся мерапрыемствы з нагоды 10-годдзя Музея Радзімазнаўства, які створаны тут намаганнямі пісьменніка і грамадскага дзеяча Сяргея Панізніка. На імпрэзу сабраліся не толькі тутэйшыя жыхары, але і прадстаўнікі мясцовых уладаў, краязнаўцы з суседніх раёнаў, госці з іншых рэгіёнаў краіны. Падчас урачыстай вечарыны была ўручана грамата ГА «Беларускі фонд культуры», якой арганізацыя ўзнагародзіла музей з нагоды юбілею.

Рэпартаж з свята чытайце ў наступным нумары нашай газеты.

На фота Уладзіміра ПУЧЫНСКАГА: ад сённяшніх лявонпальцаў пісьменніка і краязнаўцу вітала стараста вёскі Марыя Шук

4 кастрычніка – Дзень настаўніка

Па Беларусі і да Беларусі
з Настаўнікам!

Фота Міколы ПІВАВАРА

«Наднёманскімі пуцявінамі» — галоўная кніга Уладзіміра Кісялёва

Як мне здаецца, самы шчаслівы ў нашай краіне чалавек – гэта пенсіянер Уладзімір Мікалаевіч Кісялёў. Відавочна, на гэта сцверджанне можа шмат хто пакрыўдзіцца. Таму мушу змяніць гэтыя словы і сказаць: «Мабыць, адзін з самых шчаслівых і дзейсных людзей». Ён дайшоў да вышэйшых прыступак грамадства – быў намеснікам міністра жыллёва-камунальнай гаспадаркі, стаў адным з аўтарытэтных вучоных – кандыдат эканамічных навук, слынным, узорным краязнаўцам і проста цудоўным чалавекам, працалюбам – заслужаным работнікам ЖСКГ Беларусі. З-пад п'яра гэтай асобы пабачыла свет шмат кніг, з якіх большасць – на краязнаўчыя тэмы. Пра гэта пісалася шмат, у тым ліку і «Краязнаўчай газетай».

А я крышачку вазьму ў сваю прыгаршчку слоў пра новую кнігу гэтага падзвіжніка – «Наднёманскімі пуцявінамі» (Мінск, выдавец В.П. Ільін, 2009). У анатацыі да яе яскрава вышчэчана: «Адбыўшы працоўны шлях, аўтар адчуў патрэбу вярнуцца на сцэжкі маладосці, у край наднёманскіх вытокаў. Ён здзейсніў шэраг водных і старых трактавых падарожжаў. Падзвіўся прыгажосці сваёй Бацькаўшчыны, яе моцнай традыцыйнасці, культурным і духоўным дасягненням».

Рэцэнзентамі выдання выступілі доктар географічных навук, прафесар В.С. Анешка, гісторык-журналіст, краязнаўца і рэдактар кнігі А.І. Валахановіч. У 1985 годзе выдавецтва «Полымя» адкрыла серыю выданняў кнігай

У. Кісялёва «На истоках нёманских» («По родному краю»).

Як бачна, «На истоках нёманских», «Пуцявінамі Наднямоння», «Наднёманскімі пуцявінамі» – гэта мудрае, уважлівае спасціжэнне і адлюстраванне аднаго з выдатных куткоў нашай Радзімы, адзначанага вытокамі нашага Бацькі-Нёмана: па меркаваннях аўтара і маіх таксама – галоўнай беларускай ракі, увасаблення нацыянальнай годнасці, адметнасці нашага народа. Архіўныя вывучэнні, знаёмствы з вучонымі і творцамі ды з іхнімі здабыткамі, асабістыя блуканні-вандроўкі па знаёмых і забытых дарогах Уздзеншчыны, знаёмствы і сяброўства з людзьмі рознага кшталту – усё разам і спарадзіла ва Уладзіміра Мікалаевіча гэтыя тры кнігі, якія з кожным выданнем набіралі новыя фарбы, адкрыцці, крылы. Безумоўна, апошняя з іх стала і галоўным здабыткам жыцця і працы аўтара.

Пераказаваць і цытаваць «Наднёманскімі пуцявінамі», як мне здаецца, не трэба, іх трэба чытаць, перачытваць і вучыцца майстэрству ў вялікага нашага сучаснага краязнаўца. А мне застаецца прывесці апошні абзац кніжнай анатацыі: «Багата ілюстраваная кніга разлічана на тых, хто цікавіцца каштоўнасцямі роднай зямлі, хто неабыхавы да нашай гісторыі і духоўнай спадчыны». І асобна адзначыць, што У. Кісялёў падкрэсліў у ёй: «Прывячаецца 2009 году. Году роднай зямлі».

Міхась МАЛІНОЎСКІ, г. Баранавічы

Беларускі горад над Нявой

Мяне здзівіла інфармацыя пра тое, што ў далёкім расійскім Санкт-Пецярбургу створаны незвычайны падарунак нашай краіне. Энцыклапедычнае выданне на беларускай мове падрыхтаваў калектыў нашых землякоў. Адзін з іх, чым я вельмі ганаруся, мой родны брат Аляксандр Станкевіч – вядомы дзеяч грамадска-культурнага таварыства ў паўночнай сталіцы Расіі. А кіраваў калектывам аўтараў унікальнай кнігі даследчык гісторыі, доктар філалагічных навук, старшыня асацыяцыі беларусістаў Пецярбурга, загадчык аддзела рэдкай кнігі Расійскай нацыянальнай бібліятэкі Мікалай Нікалаеў. Расказаць пра гэтага апантанага беларуса і яго феноменальную працу ў невялікім га-

зетным артыкуле немагчыма. Але колькі штрыхоў прапаную.

Ён нарадзіўся на Навагрудчыне ў 1955 годзе. Скончыў гістарычны факультэт БДУ, яму прапаноўвалі застацца працаваць у Мінску, бо ўжо ў студэнцкія гады вызначыліся ягоны талент і здольнасці гісторыка-даследчыка. У артыкуле газеты «Культура» за 24 ліпеня 2009 года «Феномен беларускага Пецярбурга» лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі, журналіст Міхаіл Шыманскі так расказвае пра Нікалаева: «Паабяцанае ў Мінску яго не прываблівала, і малады гісторык паехаў у іншую сталіцу, а калі прыйшоў у Нацыянальную бібліятэку і ўбачыў безліч кніг, адразу зразумеў: «Я тут буду працаваць». І мара Мікалая Віктаравіча спраўдзілася.

«Шмат гадоў Мікола Віктаравіч, – піша далей М. Шыманскі, – даследуе гісторыю сусветнай культуры, беларускае мастацтва, гісторыю праваслаўнай царквы. З'яўляецца доктарам філалагічных навук, аўтарам манаграфіі «Плата кнігапісання», прысвечанай пытанню традыцый кніжнай культуры Беларусі, а таксама больш чым 200 публікацый па археалогіі, гісторыі бібліятэк, рукапіснай кнігі, бібліяграфіі. Адзін з заснавальнікаў і член прэзідыума Міжнароднай асацыяцыі беларусістаў. Мае ўзнагаро-

Мікалай Нікалаеў

ды: медаль «300-годдзе рускага грамадзянскага шрыфту», ордэн святога Кірылы Тураўскага II ступені ад Беларускай праваслаўнай царквы.»

Сярод 300 дэлегатаў V з'езду беларусаў свету быў укладальнік і аўтар кнігі «Беларускі Пецярбург» М. Нікалаеў. З ім сустраўся выдучы радыёперадачы «Зямля, што нам дадзена лёсам» Навум Гальпяровіч. І 14 верасня па беларускім радыё прагучала інтэрв'ю з пецярбургскім земляком. «Беларускі Пецярбург» – прыгожае паліграфічнае выданне з мноствам каляровых здымкаў. Па аб'ёме і змесце гэта – энцыклапедыя ў 536 старонак. Тыраж – 1000 асобнікаў, апавядае яна пра 2000 выдатных і неардынарных беларусаў.

Ідэя стварыць такую кнігу ўзнікла даўно, а праца над ёй пачалася ў 2003 годзе, калі горад рыхтаваўся да свайго 300-годдзя. Калі пачаўся збор матэрыялаў, Мікалай Віктаравіч нечакана для сябе зрабіў адкрыццё: у Санкт-Пецярбургу ён знайшоў цэлы беларускі горад з на-

Кастрычнік

2. **Зосім.** Журавіны на Зосіма ўздываюцца – мароз на Пакровы ўдарыць.

3. **Астап (Астаф'я).** Прыкметы па ветры.

4. **Пранцішак (Францішак).** «На Пранцішка зярнят шукае ў полі мышка».

8. Сяргей. Жалезны тыдзень.

9. **Іван Шаптун (Іван Кураед, Багаслоў).** Шапталіся сваіх пра нявест.

14. **Пакровы (Трэцяя Прачыстая).** Вясельная пара. «Свята Пакрова, пакрый зямельку лісточкам, а галоўку – вяночкам». «Пакровы – зарыкалі каровы».

21. **Трыфан, Палагея.** «Трыфан кажух латае, Палагея рукавічкі вяжа». **Зміцер.** «Зміцер зямлю выцер, на груды пабіў, каб ніхто не хадзіў».

25. **Марцін** – свята млынароў. Млынары частаваліся на каменным крузе гусяцінай.

28. **Сымон і Юда.** «Сымон з Юдаю працу ў полі канчаюць, хаты аглядаюць». **Параскева Пятніцкая.**

29. **Лонгін.** Збавіцель ад хваробаў вачэй.

30. **Паклоны.** Адбівалі паклоны пакутніку Андрэю Крыцкаму.

31. **Лука.** Дзень іканапісцаў. «Хто сее да Луці, не будзе мець ні хлеба, ні мукі». **Юльян** – ахоўнік дзяцей.

Складальнік Алесь Лозка

У народным календары на 2009 год прадстаўлены асноўныя святы і прысвяты з магчымымі кароткімі тлумачэннямі, прыкметамі і г.д. Дні, якія адзначаюць беларусы-каталікі, выдзелены курсівам. У праваслаўных яны замацаваныя за старым, юліянскім календаром, што мае 13 лішніх дзён. Зорачкай /*/ пазначаны святы «рухомай» царкоўнай пасхалі. У наступным, 2010 г., Пасха (Вялікдзень) у каталікаў і праваслаўных супадаюць – 4 красавіка.

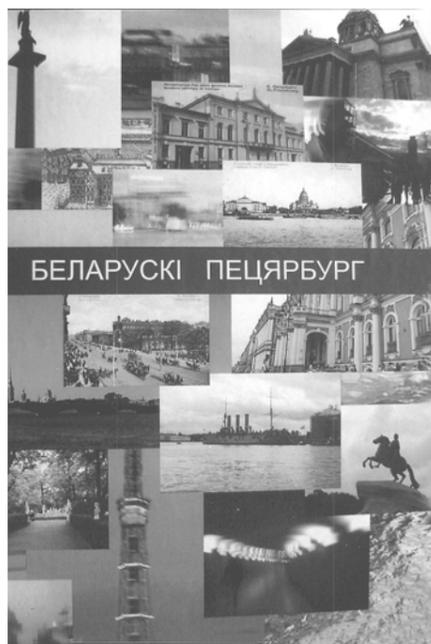
сельніцтвам больш за 100 тысячаў жыхароў (менавіта столькі нашых землякоў у больш чым 5,5-мільённым горадзе на Няве сёння).

Намеснік старшыні праўлення Беларускага грамадска-культурнага таварыства ў Санкт-Пецярбургу А. Станкевіч паведаміў, што магчыма ўжо ў 2010 годзе ў Беларусі з'явіцца беларускае выданне энцыклапедыі.

Закончыць артыкул пра кнігу «Беларускі Пецярбург»

хачу словамі М. Шыманскага: «Атрымалася выдатна! Бо кніга – не толькі старонкі, тэксты, розныя даведкі і гэтак далей. У ёй – душа, няўрымслівы творчы пошук, самаадданасць любімай справе, гарачае і поклічнае імкненне нашага земляка яшчэ больш расказаць і паказаць, што такія яе сыны і дочки...».

Мечыслаў
СТАНКЕВІЧ,
г. Маладзечна

БЕЛАРУСКІ ПЕЦЯРБУРГ

На тым тыдні...

● **22 верасня** ў музеі кнігі Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі адкрытая міжнародная **выстаўка «Азербайджан, Беларусь і сусветныя класікі ў мініяцюрнай кнізе»**. Гэта сумесны праект Пасольства Рэспублікі Беларусь у Азербайджанскай Рэспубліцы і Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі. Дэманструюцца больш за 350 экспанатаў з прыватнага Музея мініяцюрнай кнігі ў Баку, стваральнікам якога з'яўляецца Зарыфа Салахава. Можна пабачыць і японскія мікракнігі фарматам 2x2 мм.

● **25 верасня** ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа НАН Беларусі ў рамках святкавання Міжнароднага дня еўрапейскіх моваў адкрылася **выстаўка «Моўная палітра еўрапейскай кніжнай культуры XVI–XXI стст.»**. Прэзентацыя суправаджалася дэманстрацыяй слайдаў, відэазамалёвак, выступленнем музыкантаў.

У экспазіцыі – выданні XVI–XXI стст. з фондаў бібліятэкі на славянскіх (беларускай, рускай, польскай), германскіх (нямецкай, англійскай), раманскіх (французскай, італьянскай) і скандынаўскіх (шведскай) мовах. Сярод экспанатаў – вельмі рэдкая рукапісная кніга паўкітаб канца XVIII ст. з тэкстамі на беларускай і польскай мовах, напісанымі арабскім пісьмом. Кніга была створаная нашчадкамі татараў, якія пачалі сяліцца на землях Вялікага княства Літоўскага з XIV ст. Шэдэўрам еўрапейскай кніжнай культуры XVI ст. з'яўляецца знакамітая «Брэсцкая» або «Радзівілаўская Біблія» (1563 г.), выдадзеная ў Брэсцкай

друкарні. Ініцыятарам яе стварэння быў уплывовы магнат Вялікага княства Літоўскага Мікалай Радзівіл Чорны. Адзіны ў Беларусі асобнік кнігі захоўваецца ў ЦНБ НАН Беларусі.

На выстаўцы прадстаўлены багатыя пераплёты з залатым цісненнем, залатыя абрэзы, дарагая папера, яны дэманструюць высокае майстэрства друкароў розных часоў і краінаў. Выстаўлены і сучасныя навуковыя выданні на розных мовах.

● **3 25 па 26 верасня** прайшла VII **навуковая канферэнцыя «Кастусь Каліноўскі і яго эпоха ў дакументах і культурнай традыцыі»**. Арганізатары мерапрыемства – Беларускае гістарычнае таварыства і Польскі Інстытут у Мінску пры ўдзеле Беларускага інстытута правазнаўства. У праграме былі даклады вядомых беларускіх гісторыкаў Андрэя Вашкевіча, Алесь Смаленчука, Сяргея Токця, гісторыкаў з Беластока Яўгена Мірановіча і Алега Латышонка.

● **Прысвечаная модзе XVI–XIX стст.** выстаўка адкрылася ў выставачнай зале гомельскага Палаца Румянцавых-Паскевічаў **25 верасня**. Прадстаўлена жаночая і мужчынская мода Іспаніі XVI ст., Англіі і Францыі XVII–XIX стст. Уся калекцыя выкананая сучаснымі майстрамі ў дакладнай адпаведнасці з фасонамі названых эпохаў. Стваральнікі не толькі прадэманстравалі сілуэт, стыль і моду, але і паказалі, якія змены адбываліся ў адзенні і аксесуарах цягам стагоддзяў.

Зорка Радзіма

Беларусы Тося Медвядок і яе брат Стась Дашкевіч прыехалі з Амерыкі, куды іх завёў цяжкі лёс пасляваеннага ліхалецця, на радзіму. Зараз Тося разам з дзецьмі жыве на Алясцы, а Стась – у г. Саўттрыверы (штат Нью-Джэрсі).

З удзячнасцю за іхні прыём (наш ансамбль «Вяселья музыкі» прымаў удзел у Беларускай фестывалі ў Саўттрыверы) мы наладзілі для іх свята па сардэчных народных традыцыйх вёскі: Ніна Мароз іграла на гармоніку, Марыя і Тамара Крук спявалі песні, я біў у бубен, іграў на грабёнцы, лыжках. Нашыя замежныя беларусы не вытрымалі і пайшлі танцаваць.

Колькі ў небе зор,
Цяжка палічыць,
Толькі з іх адна
Найярчэй гарыць...

Пасля вадзілі карагод, скакалі польку. І казалі: «А хораша ў родным краі, хай прыгажэе родная Беларусь».

Мікола КОТАЎ

На фота: (злева направа) Тося Медвядок, Стась Дашкевіч і Тамара Крук

Царкоўнае краязнаўства

Наш зямляк архіепіскап Флавіян

Будучы архіепіскап Флавіян (Фёдар Ігнатавіч Дзмітрыюк) нарадзіўся ў 1895 годзе непадалёк ад Брэста ў сяле Кіявец, у сям'і псаломшчыка. У 1915 годзе закончыў Духоўную семінарыю і быў рукапакладзены на сваёй радзіме настояцелем царквы. Але ў сувязі з ваеннымі дзеяннямі Першай сусветнай вайны разам з сям'ёй быў эвакуаваны ў Маскву, дзе служыў святаром жаночага манастыра ў падвор'і Данілаўскіх могілак, пасля служыў у Пецярбургу. Па заканчэнні вайны вярнуўся ў вёску Страдзеч непадалёк ад Брэста, дзе і стаў настояцелем мясцовай царквы.

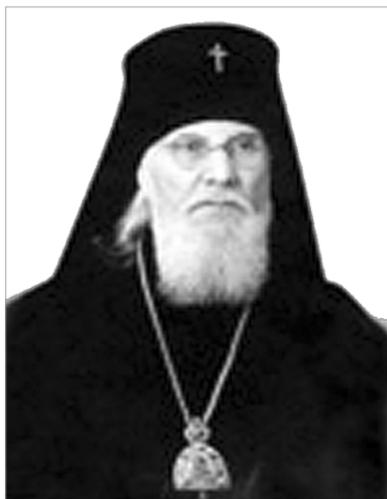
Першапачаткова драўляную царкву збудавалі ў 1727 годзе і асвяцілі ў імя святой Сафіі, а праз 150 гадоў яе перабудавалі. Праз тры гады да

храма дабудавалі званіцу. Сама царква мела тры ўваходы, пры ёй былі бібліятэка і архіў, а іканастас з разьбой і пазалотай стварыў вядомы на той час інжынер Л. Рэмер. Будынак той царквы не захаваны: згарэў дашчэнту ў першы дзень Вялікай Айчынай вайны. На пажарышчы людзі знайшлі ікону, якая сёння захоўваецца ў царкве суседняй вёскі Прылукі. А на месцы былой царквы зараз стаяць магазін і некалькі паўвекавых бязолак. Дарэчы, 20 гадоў таму вернікі в. Страдзеч адбудавалі храм, але ўжо ў іншым месцы.

Дзесьці ў 1930-я а. Фёдара перавялі на службу ў Аляксандра-Неўскі сабор у Пружанах, потым – у Чаравачыцы, што пад Кобрынам, дзе ён адслужыў амаль шэсць гадоў і дзе

яго заспела вайна. А ў 1943 годзе ў сям'і святара здараецца вялікае няшчасце: за сувязь з партызанамі немцы расстралялі яго жонку Марыю, старэйшую дачку з мужам і паранілі малодшую дачку Раісу. У тым жа годзе ў сяле Рагозна (пад Брэстам) немцы расстралялі сына былога настояцеля чаравачыцкай царквы Міхаіла Міхайлоўскага і ягонага зяця, святара з Крупчыцаў (сённяшня Чыжэўшчына Жабінкаўскага раёна). Іх пахавалі на чаравачыцкіх могілках.

Пасля вызвалення Кобрына а. Фёдара запрашаюць у Петра-Паўлаўскую царкву, а праз некаторы час – у Свята-Мікалаеўскі сабор у Бабруйск, амаль знішчаны ў пажары апошняй вайны. Пасля яго пераводзяць у Кафедральны сабор у Растове-на-Доне. А 6 красавіка 1955 года шасцідзесяцігадовы а. Фёдар прымае манаскі пострыг з імем Флавіяна ў гонар патрыярха Канстанцінопальскага і ў Пачаеўскай Лаўры выконвае паслушэнства сакратара і благачыннага. Затым яго пераводзяць у Троица-Сергіевую Лаўру, дзе ў 1958 годзе быў хіратонікам у епіскапа Свардлоўскага (дарэчы, хіратонію здзясняяў патрыярх Алексій I). У 1966 годзе Флавіяна прызначаюць на Горкаўскую кафедру і праз два гады ўзводзяць у сан архіепіскапа. А 3 сакавіка 1977 года 82-гадовы архіепіскап памёр у сваім кабінце ў епархіяльным упраў-

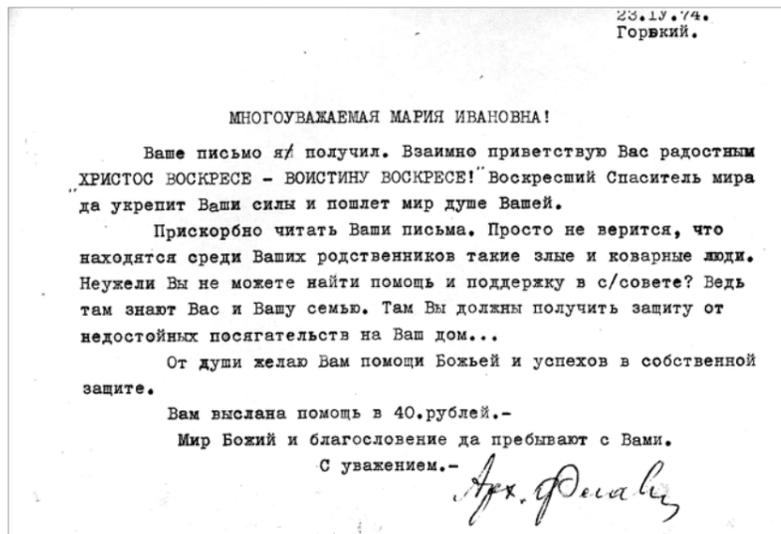

«пасля вайны з Масквы быў запыт: прасілі пацвердзіць сувязь з партызанамі а. Фёдара Дзмітрыюка і яго сям'і. Сапраўды, у іх доме хавалі параненага партызана, бо адна з дачок святара была медыкам. Яны таксама хавалі для іх зброю». Настояцель адноўленай Свята-Сафійскай царквы а. Мікалай Галаўко, які ўжо 20 гадоў праводзіць у царкве службы, кажа: «Ведаю, што калісьці тут працаваў святар Дзмітрыюк і старэйшыя прыхаджане ўспамінаюць ягоныя добрыя якасці і вельмі прыгожы грамавы голас». Ігумен Ціхан з Ніжняга Ноўгарада ўспамінае: «Уладыка Флавіян, нягледзячы на ягоную знешнюю карэктнасць і вымушаную пакорнасць, ніколі не быў «сваім» для ўлады, а царкве служыў верай і праўдай».

Ніна МАРЧУК, г. Кобрын

Марыя Міхайлоўская, 1923 год

Песні і асобы эпохі Камоцкага

Алесь Камоцкі «Песня як жыццё», Мн., 2009, «БМАgroup»

Асноўныя лідэры і адраджэнцы нацыянальнай бардаўскай песні ўжо даўно прапісаліся ў CD-серыі «Беларускі музычны архіў» (Сяржук Сокалаў-Воюш, Віктар Шалкевіч, Эдуард Акулін), а вось Алесь Камоцкі чамусьці заставаўся ў баку ад плённай ініцыятывы лэйбла «БМАgroup». Заставаўся, ды не застаўся, бо сёлета, да 50-годдзя артыста, у названым цыкле выйшаў маштабны збор чароўнай ранняй лірыкі пад кранальныя акорды акусцічнай гітары, які раней выдаваўся толькі на касетах або кружэлках-«самарэзах». Дык вось ён, перад намі, поўнафарматны фірменны CD-рэліз Алесь Камоцкага «Песня як жыццё». Сапраўдны greatest hits, досвед усяго жыцця.

Ужо ў бібліяграфіі названага выдання мы знаходзім сведчанне выключнасці асобы Алесь Камоцкага ў спектры беларускай песні: першыя публікацыі пра адраджэнне нацыянальнай плыні бардаўскага жанру звязаны з ягоным імем (артыкул Юркі Ляшчынскага «Камоцкі і Сокалаў» у беластоцкай «Ніве» 1988 года, Вінуцка Вячоркі «Думка, гітара, песня» ў камсамольскай прэсе тых жа 80-х), першыя топ-пазіцыі Алесевых песень «Раскажы мне пра дождж», «Гаспадыня ранішняй зоркі» ў адзіным беларускім хіт-парадзе 90-х «Ч3/Liberty», першыя самвыдатаўскія альбомы D.I.Y.-культуры («зрабі ўсё сам»), заўважаныя прэсай і дома, і ў замежжы...

Праўда, што да хітоў Камоцкага, дык з названых мега-топаў першы трапіў у гэтую складанку ў віртуознай, але не роднай перапеўцы Змітра Вайцюшке-

віча, а другі ўвогуле застаўся па-за бортамі выдавецкай увагі. Тым не менш вялікіх песень, якія кожны пазнае з першага акорда, у праграме дастаткова: «Сані/Ноч з марозікам», «Роздум/Расплата за ўсё», «За дахамі места», «Не клянй, о анёл-абаронца»... І справа тут не толькі ў вялікай пазіі Багдановіча, Геніюш, Караткевіча, Жылкі, але і ў адметным меладычным почырку самога Камоцкага.

А колькіх сучасных паэтаў ён адкрыў нашаму заслеплену ў штодзённай мітусні свету: Міхася Стральцова («Згасася, ну згасай»), Рыгора Барадзіліна («Зорка босая», «Тайная вячэра»), Ганада Чарказяна («Каб уздыхнуць/Смутная гадзіна», «Свечка»). І ці ж не сапраўдная філасофія жыцця адкрываецца ў такіх песнях, як на словы апошняга з названых:

*Хто на чужыне сканаў не забыты,
Хто дагарэў на бацькоўскай зямлі,
Датэрмінава здаў кожны іспыты,
Каб да сябе яго продкі ўзялі.
Нехта ў адчай прыпаў да магілы,
Нехта трымаў свае слёзы ў сабе,
Нехта прылашчыў пагорак астылы,
Нехта маўчаў анямела ў журбе.*

Лаўлю сябе на думцы, што ўжо не магу чытаць гэты верш абстрагавана, бо мімаволі ўсведамленне аднаўляе гукі Алесевых мелодыяў, шарм ягонай адметнай манеры. А хто ж і калі адкрыў гэты Божы дар сучаснікам? Будзеце здзіўленыя, калі назаву вядомага рок-прапагандыста 80-х, прэзідэнта тагачаснага рок-клуба «Няміга» Анатоля Мяльгуя, які тады толькі паступіў на факультэт журналістыкі БДУ ды намовіў свайго аднакурсніка Міколу Супрановіча паспрабаваць сябе на ніве

адкрыцця маладых талентаў, аднаго з якіх ён спанатрыў на канцэртах свайго рок-клуба. Той артыкул «Сяброўка гітара» стаў вызначальным у гісторыі нацыянальнага бардаўскага руху, перадрукоўваўся ў 1985-м шэрагам газетаў.

Дарэчы, той самы Мяльгуй невыпадкова стаў і аўтарам уступнага артыкула ў гэты томік «Беларускага музычнага архіва», што і абумовіла надзвычайную грунтоўнасць асэнсавання гэтай неардынарнай асобы: «Досвед Камоцкага, – піша А. Мяльгуй, – дапамагае развіццю непадцензурных плыняў усяе беларускамоўнае папулярнае музыкі. І гэта адказ на пытанне, што можа зрабіць для нацыянальнае культуры Асоба... Як вынік, вядомасць асобы Камоцкага перарасла ў папулярнасць. Але не варта ўсё спісваць на ягоны прадзюсарскі гарт, ігнаруючы талент Камоцкага-меладыста ды ягоны артыстызм. Гэтыя якасці ў асобе Алесь Камоцкага адкрылі новы «кантынент» беларускай бардаўскай песні ўвогуле».

Заглыбляючыся ў шматграннасць асобы Камоцкага, нельга забывацца і пра тое, што ён і сам прыкметны паэт. І не толькі аўтар тэкстаў да сваіх песень («Кастрычнік/Сонечны адчай», «Мітусня каляровых дзён», «Гораду», «Позірк»), не толькі дасціпны перакладчык савецкай песеннай класікі («Журавы», «Як толькі ты/І ў доўгі шлях праз дні і гарады»), але і проста паэт, аўтар шэрагу зборнікаў. А карыстаюцца тымі кнігамі Камоцкага яшчэ і іншыя калегі па музычным цэху: у CD

Алесь Камоцкі

Песня як жыццё

лепшае й невядомае

Беларускі Музычны Архіў

«Песня як жыццё» ёсць нават адмысловы раздзел «Інакшы Камоцкі», дзе да ягоных паэтычных напрацовак звяртаюцца не толькі згаданы Зміцер Вайцюшкевіч, але і зоркі беларускай эстрады Ларыса Грыбалёва (калыханка «Спі, мая кветачка»), Лявон Шырын (песня «Абарваная струна» для Стэфана) і нават фальклорны ансамбль «Неруш» (псеўда-фольк-хіт «Вяргіна пад вакном»).

Дадатковай звабай альбома стане і нябедны фотайлюстрацыйны матэрыял буклета, дзе мы бачым Алесь Камоцкага ў кампаніі такіх знакамітых людзей, як Васіль Быкаў, Рыгор Барадзілін, бачым яго на шыкоўных сценах еўрапейскіх фестываляў ды ў сціплым сяброўскім коле – вялікіх людзей вялікага чыну вялікай эпохі. Эпохі Алесь Камоцкага.

Вітаўт МАРТЫНЕНКА, музычны крытык

Новае еўрапейскае каралеўства

(Заканчэнне. Пачатак у №№ 33–35)

Надышла самая ўрачыстая хвіліна. Мяндоўг узняўся, зноў укленьчы перад біскупам Кульмскім ды агаліў дзяніцу па локаць. Біскуп падалі шклянцу з ялеем. Ён перажагнаўся і павольным, плаўным рухам пакінуў знак крыжа на Мяндоўгавай дзяніцы, на спіне паміж лапатамі ды на ілбе. Закончыўшы намашчэнне, каранатар памыў рукі і, зняўшы мітру, пачаў імшу. Новы кароль, стоячы на каленях, павінен быў, паводле правілаў цырымоніі, паўтараць словы малітвы біскупа. Праз пэўны час яму было дазволена пайсці ў адпаведна падрыхтаванае памяшканне, дзе ягоны капелан – то мог быць толькі згаданы Хрысціян – абіёр алей намашчэння. Пасля Мяндоўг апрануў каралеўскі строй і са свайго вярнуўся ў каранатый залу ды зноў удзельнічаў у набажэнстве.

Урэшце надышла чарга і да мяча. Біскуп Кульмскі пераняў меч у асістэнта ды, выцягнуўшы з похвы, падаў Мяндоўгу, які ўжо ўкленьчы перад каранатарам, сказаўшы, як тое апісаў Ю. Славацкі ў сваёй драме «Міндове»: «Нагадваю табе, кароле, каб быў гатовы бараніць тваю веру мячом, а пашыраць словам...». Паводле пантыфікала каранатар прышпільваў меч да раменя караля і гаварыў: «Прымадуі, наймацнейшы, меч свой да пояса і ведай, што святых не мячом, а вераю перамагалі каралеўствы». Тут Мяндоўг павінен быў устаць, дастаць меч, з сілаю памахаць ім і, абцершы аб левы рукаў, схаваць у похву і зноў укленьчы перад каранатарам. І тады толькі Мяндоўг на галаву ўсклалі карону ды нагадалі, што кароль сярод свайго люду павінен сваімі цнотамі яснець мяцней, чым зіхцаць перлы і золата

кароны. Пасля каранатар падаў яму скіпетр і глобус. Меч быў сімвалам улады, карона – хвалы і велічы, скіпетр – кіравання падданымі. А імператарскі глобус з крыжыкам («яблык») нагадваў каралю, што ён павінен быць хрысціянскім манархам. Уганараванага ўсімі каралеўскімі сімваламі Мяндоўга каранатар правёў да каралеўскага крэсла і паводле асобнага цырыманіялу пасадзіў на трон.

Учыніўшы інтранізацыю, біскуп Кульмскі зняў мітру і заспяваў гімн удзячнасці Богу. Далей пачалася цырымонія каранавання будучай каралевы. Мяндоўг, ужо ў кароне, сам павёў Марту да біскупа Кульмскага ды прасіў укаранаваць і яе, што і было ўчынена.

Значэнне акта каранатцыі

Гісторыкі, увогуле, стаючы ацэньваюць акт каранатцыі Мяндоўга. Прыкладам, А.Г. Кіркор лічыў, што так быў закладзены «моцны пачатак утварэнню магутнай Літоўска-рускай дзяржавы». Але, як уяўляецца, значэнне гэтай падзеі для гісторыі нашага народа яшчэ не ацэнена. Ацэнка – варта зрабіць на гэтым асабліва акцэнт – не павінна залежаць ад факта прызнання або прызнання Мяндоўга полацкім князём. Калі мы лічым Вялікае Княства Літоўскае дзяржавай двух народаў, то і ўзнікненне яго павінна разглядацца ў суднасенасці да абедзвюх сучасных дзяржаваў – Беларусі і Летувы.

Аднак перш трэба сказаць, што прыняцце акта каранатцыі князем навагарадскім было падрыхтаванае цягам двух стагоддзяў развіцця Навагарадскага

княства, прыняццем ягонымі жыхарамі хрысціянства ўжо ў XII ст., стварэннем надзвычай высокай духоўнай (пісьменства, кніжнасць) і матэрыяльнай (рамествы, побытавае, культывае і замкавае дойдства) культуры.

Каранатцыя Мяндоўга на каралеўства засведчыла:

а) існаванне ў Верхнім Панямонні эканамічна моцнай дзяржавы. Яе магутнасць асабліва праявілася ў здольнасці Навагарадскага княства ўтрымліваць такое магутнае войска, якое здолела абараніць яго ад Батыевай арды, і нашыя землі не зведалі мангольскага іга;

б) дыпламатычныя сувязі Навагарадскага княства, а пасля і каралеўства Літоўіі, з Галіцка-Вальнскім княствам, Тэўтонскім ордэнам і папам рымскім;

в) прызнанне Навагарадскага княства палітычным партнёрам Тэўтонскага ордэна, святар якога Генрых, біскуп Кульмскі, усклаў кароны на Мяндоўга і ягоную жонку Марту;

г) прызнанне Мяндоўгавай дзяржавы тагачаснай еўрапейскай вярхоўнай уладай у асобе папы Інацэнта IV, які абвясціў пра сваю апеку над новым сынам касцёла.

Такім чынам наша старажытная дзяржава далучылася да супольнасці еўрапейскіх дзяржаваў.

Здзіслаў СІЦЬКА
(Паводле кнігі «Утрон літвы»)

Папа Інацэнт IV на Ліёнскім саборы

Асноўныя даты і падзеі з гісторыі Вялікага Княства Літоўскага

(Працяг. Пачатак у №№ 33–35)

Казіміру давялося аднаўляць вялікакняжацкую ўладу ў Смаленскай зямлі, дзе мсціслаўскі князь Юрый Лугвенавіч спрабаваў стварыць самастойнае княства, далучыўшы да Мсціслава Віцебск і Полацк. Ад ВКЛ адышла таксама Кіеўская зямля, а на Валыні ўмацаваўся Свідрыгайла. Дагаворам 1449 г. Казімір і вялікі князь маскоўскі Васіль II падзялілі сферы ўплыву на Усходзе. У зону ўплыву ВКЛ уваходзілі Цвер і Вярхоўскія княствы, а ў сферу ўплыву Масквы – Ноўгарад, Пскоў, Разань. Аднак дагавор пасля не выконваўся. У 1447 г. пасля смерці Уладзіслава III польскія феадалы выбралі Казіміра каралём, за гэта яны патрабавалі адмовіцца ад Валыні і Падолля і аднаўлення уніі з Польшчай. Перад ад'ездам у Кракаў на каранатцыю ён выдаў прывілей 1447 г., які гарантаваў феадалам асабістую недатыкальнасць, скасоўваў натуральныя і грашовыя павіннасці з маёнткаў, перадаваў баярам права судзіць і караць сваіх сялянаў як вотчынных, так і падараваных вялікім князем. Казімір фактычна дамовіўся з феадаламі ўзаемна не прымаць збеглых сялянаў. У 1468 годзе вялікі князь выдаў Судзэбнік, у якім былі змешчаныя юрыдычныя нормы, у асноўным крымінальныя. Адна часова былі пашыраныя правы праваслаўнай царквы ў ВКЛ: у 1458 г. яна канчаткова вызвалілася ад падначалення маскоўскай мітраполіі і падпарадкоўвалася канстанцінопальскаму патрыярху. Але ўнутры дзяржавы былі не ўсе задаволеныя яго палітыкай. Супраць вялікага князя была арганізавана змова праваслаўных князёў на чале з Міхаілам Амелькавічам, Фёдарам Бельскім (нашчадка Альгерда) і Іванам Гальшанскім, якія жадалі дэтранізаваць Казіміра і ўзвесці на трон Міхаіла Амелькавіча. У 1481 г. змова была раскрытая, яе не падтрымалі сярднія і дробныя феадалы, бо на іх не пашыраліся прывілеі, якімі карысталіся магнаты. Міхаіл Амелькавіч і Іван Гальшанскі былі пакараныя смерцю, а Фёдар Бельскі ўцёк да маскоўскага вялікага князя Івана III, з якім змоўшчыкі былі звязаны і які ўжо меў план захапу ўкраінскіх і беларускіх земляў.

З 1470-х гг. крымскія татары рабілі сістэматычныя напады на землі Украіны і паўднёвай Польшчы, асабліва пачасціліся напады татараў на паўднёвыя землі ВКЛ з 1475, калі Крымскае ханства стала васалам Турэцкай імперыі.

Пасля смерці Казіміра вялікім князем стаў яго сын Аляксандр (1492–1506). Пры яго абранні паны-рада, вышэйшы кіруючы орган ВКЛ, паставілі ўмовы пра абмежаванне велікакняжацкай улады: усе найважнейшыя дзяржаўныя справы – абарона краіны, міжнародныя адносіны, выданне законаў, разгляд найважнейшых судовых спраў – вялікі князь павінен быў вырашаць разам з радай. Пры Аляксандру пачалася серыя войнаў з Маскоўскай дзяржавай. У выніку вайны ў 1492–1494 гг. ВКЛ страціла Вяземскае княства і частку Вярхоўскіх княстваў. Для замацавання міру паміж двума дзяржавамі Аляксандр ажаніўся з дачкою маскоўскага вялікага князя Івана III Аленай Іванаўнай, аднак гэты дынастычны шлюб не палепшыў адносін паміж дзяржавамі – маскоўскі вялікі князь перанайшаму намагаўся ўмешвацца ва ўнутраныя справы ВКЛ, каб далучыць да Маскоўскай дзяржавы ўкраінскія і беларускія землі. У час вайны Маскоўскай дзяржавы з ВКЛ у 1500–1503 гг. недалёка ад Дарагабужа адбылася бітва на Вядрошы (1500), у выніку якой войска ВКЛ пад камандаваннем гетмана К.І. Астроўскага было разгромлена, а сам камандуючы трапіў у палон. Маскоўскія войскі спусташалі раёны Смаленска, Оршы, Мсціслава, Полацка, Віцебска і інш. Паводле перамір'я 1503 года да Масквы адыходзілі землі з Чарнігавам, Старадубам, Гомелем, Бельскае, Таропецкае і частка Мсціслаўскага княстваў. Адна часова ў 1502, 1503 і асабліва ў 1505 гады адбыліся напады на ўкраінскія і беларускія землі крымскіх татараў, якія руйнавалі паселішчы каля Менска, Слуцка, Навагародка і інш. У 1506 годзе татары праз Брагін, Мазыр, Петрыкаў накіраваліся да Клецка, Менска, Ліды, Ашмян, Ваўкавыска, Гародні. У Клецкай бітве 7-тысячнае войска баяр на чале з М.Л. Глінскім разбіта татарскае войска, рэшткі якога былі знішчаны каля Капыля, Слуцка, Петрыкава і Жытоміра. Было вызвалена 40 тыс. чалавек, узятых у палон татарамі. Пасля гэтага разгрому буйныя татарскія напады на Беларусь больш не адбываліся. У гэты ж час у Вільні памёр вялікі князь Аляксандр.

Анатоль ГРЫЦКЕВІЧ
(Працяг будзе)

Турыстычныя адрасы Лунінца

З гісторыі горада над Прыпяццю

Размешчаны на поўдні краіны не крануты край лясоў і рэк здаўна прыцягваў людзей. Лунінецкі раён па плошчы і колькасці насельніцтва з'яўляецца адным з буйнейшых у Беларусі. Яго тэры-

сацыяльна-культурныя асаблівасці, багаты на знакамітых людзей, герояў вайны і працы.

Паводле пісьмовых крыніцаў упершыню населеныя пункты Лунінецчыны згадваюцца ў XV стагоддзі. Гісторыя раёна была галоўным чынам не гісторыяй стратаў і пакутаў, а мірнай стваральнай працы многіх пакаленняў, якія заклалі эканамічную аснову Палескага краю.

З 1449 года Лунінец вядомы як паселішча Малы Лунін. У 1471 годзе сяло Лунінец маёнтка Ішкальдз належала магнатам Неміровічам. У 1552-м удава Я. Неміровіча Ганна (з Сапегаў) перадала яго свайму прыёмнаму сыну полацкаму ваяводу Станіславу Довойне. З 1561 года населены пункт мае сучасную назву. У 1620-я гады Канстанцін Долмат, які валодаў сялом Лунінец,

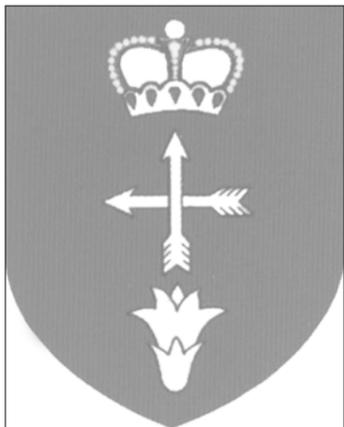

Сцяг Лунінца

аддаў яго разам з прыгоннымі сялянамі праваслаўнаму мужчынскаму манастыру ў Дзятлавічах. З 1793 г. Лунінец быў у складзе Расіі, у Пінскім павеце Мінскай губерні. Пасля будаўніцтва чыгунак Вільня-Пінск і Лунінец-Гомель у 1884-1886 гадах паскорылася эканамічнае развіццё будучага горада.

У сённяшнім горадзе жыве каля 24 тысяч чалавек.

У 1999 годзе Дзяржаўная геральдычная служба Рэспублікі Беларусь распрацавала герб горада Лунінца, а ў 2001-м – сцяг.

Герб Лунінца

торыя знаходзіцца ў Прыпяцкім Палессі. Тут цячэ рака Прыпяць са шматлікімі прытокамі. Лес пераважна хваёвы і займае 40% усёй тэрыторыі, балоты – каля 15% (больш 78 тысяч гектараў асушылі). На тэрыторыі раёна поўнасюці часткова размешчаны заказнікі «Лунінскі», «Барскі» і «Сярэдняя Прыпяць».

Лунінец – буйны чыгуначны вузел, праз які праходзяць чыгункі на Брэст, Гомель, Сарны, Баранавічы, аўтамабільныя дарогі Брэст-Гомель, Лунінец-Пінск, Лунінец-Ганцавічы, Мікашэвічы-Салігорск. Горад мае адметную гісторыю, эканамічныя і

Чыгуначны вакзал Лунінца

Свята-Крыжаўзвіжанская царква

Узнікненне першых праваслаўных цэркваў на Лунінецчыне можна аднесці да часоў першай згадкі (канец XV стагоддзя) пра населеныя пункты гэта-

га краю. У канцы XVI стагоддзя згадваюцца цэрквы ў Лунінцы, Луніне, Бастыні, Кажан-Гарадку. Пазней на край, як і на ўсю Беларусь, паўплывалі каталіцызм,

ідэі Рэфармацыі, Брэсцкая унія 1596 года. У XVIII стагоддзі ў раёне было як мінімум 2 касцёлы (у Кажан-Гарадку, Лахве), 3 праваслаўныя цэрквы (у Лунінцы, Маршчынавічах, у Дзятлаўскім мужчынскім манастыры), 13 уніяцкіх храмаў. У больш ранні час згадваюцца і кальвінісцкія храмы – напрыклад, у Кажан-Гарадку, Луніне, Лобчы. У мястэчках Кажан-Гарадок і Лахва, а пазней – у Лунінцы і шэрагу іншых месцаў, існавалі синагогі (да Другой сусветнай вайны).

Свята-Крыжаўзвіжанскую царкву ў Лунінцы пабудавалі ў 1912-1921 гадах. Царква з такой жа назвай існавала з 1811 года, а першая царква ў Лунінцы згадваецца ў 1588 годзе. Аднак яе гісторыя пачалася раней.

Для будаўніцтва свайго першага храма жыхары

Свята-Крыжаўзвіжанская царква

Скарбы беларускага нумізмата

На працягу верасня ў Салігорскім краязнаўчым музеі працавала выстаўка беларускіх манет, адчаканеных Рэспублікай Беларусь з 1996 года.

Уласнікам манет з'яўляецца салігорац Алесь Волчак, які таксама ўзначальвае клуб мясцовых нумізматаў. Калекцыянер распавёў, што першыя беларускія манеты былі адчаканеныя ў снежні 1996 года і прысвячаліся ААН. А на сёння ўжо выпушчана каля 250 найменняў манет з медна-нікелевага сплаву, срэбра і золата. Не маючы ўласнага манетнага двара, Нацыянальны банк Рэспублікі Беларусь размяшчае заказы на манетных дварах Польшчы, Расіі, Літвы, Германіі, Казахстана, Швейцарыі, Нідэрландаў.

Большасць беларускіх манет з'яўляюцца высокамастацкімі вырабамі, яны атрымліваюць прызы на міжнародных конкурсах у самых прэстыжных намінацыях. Таму выстаўленая калекцыя мае не толькі прыкладное значэнне, эстэтычны складнік яе не менш важкі.

Алесь Волчак зазначае, што большасць беларускіх манет выбіваюцца малымі тыражамі і ўжо паспелі стаць нумізматычнымі рарытэтамі, а кошт на іх узняўся ў дзесяткі разоў. І яшчэ цікавыя факты. Самая малая манета, паказанная ў экспазіцыі, зробленая з золата і важыць 1,24 грама, а самая вялікая – «Крыж Еўфрасінні Полацкай» – 1 кг.

Вольга ДАЛІДОВІЧ,
студэнтка Інстытута журналістыкі БДУ
Фота Сергея ЧАН-ЮН-ЧУН

вёскі Лунінец, размешчана на ўзвышэнні сярод балотаў, абралі самае высокае месца ў цэнтры паселішча. Менавіта тут, у раёне старых вуліц з былымі назвамі Царкоўная, Старасельская, Завальная і цяперашняй вуліцы Прыпяцкай, і быў цэнтр старога Лунінца, адсюль і пачаўся горад Лунінец. Але калі ж была пабудаваная першая царква ў Лунінцы? У «Описании церквей и приходов Минской епархии за 1879 год» пазначана, што пра час пабудовы першай і самай старажытнай царквы няма звестак. Тая царква, што знаходзілася ў Лунінцы ў XIX стагоддзі, была пабудаваная ў 1811 годзе на сродкі вернікаў. Драўляны будынак меў форму крыжа з трыма купаламі. У царквы быў трох'ярусны дашчаны іканастас з 24 абразамі не вельмі добрай размалёўкі. Усё царкоўнае ўбранне было таксама даволі бедным. Было два Евангеллі, іншыя царкоўныя кнігі. Настаяцель царквы – святар

Андрэй Бернадскі, які скончыў Мінскую духоўную семінарыю, служыў у Лунінцы з 1868 года Дом для святара быў пабудаваны ў 1871-м. У пачатку XX стагоддзя насельніцтва Лунінца значна ўзрасло, і ўжо вясной 1912-га на тым жа ўчастку быў закладзены фундамент Свята-Крыжаўзвіжанскай царквы, пра што сведчыць медная дошчачка, якую ўмуравалі ў сцяну храма. Яшчэ да таго, як заклалі першы камень, у Лунінецкім прыходзе аб'явілі збор сродкаў на будаўніцтва новай царквы. Яно доўжылася амаль 10 гадоў: Першая сусветная вайна, нямецкая і польская акупацыі, грамадзянская вайна, пастаянная змена ўлады... У 1922 годзе новую цагляную царкву асвяцілі. Многія рэчы былі перададзеныя са старой царквы, але іх было зусім мала і яны былі старыя. І зараз царква ўпрыгожвае горад.

Вольга КОЛАСАВА,
г. Лунінец

Па розныя бакі...

Успаміны Вольгі Аляксеўны Саўчанка (Танюкевіч) з вёскі Саланевічы Полацкага раёна

Вайна гэтая вельмі жудасная, не дай Бог нікому такога перажыць. Мы перад вайною засталіся без мамы, памерла наша добрая, прыгожая матуля. Ніна Фамінаўна яе звалі. Тата прывёў мачаху, цяжка з ёй жылося, а тут яшчэ гэтае ліхалецце – вайна. У нас у хаце партызаны «стаялі». Я ім сподкі (рукавіцы), наскі вязала. Мне ўжо 13 год было, я была самая старэйшая, Пецю – 10, Тоні – 7, Федзю – 4. Партызаны на заданні хадзілі, чыгунку ўзрывалі, ці ў разведку. Мы надта за іх перажывалі, маліліся, каб вярнуліся. У нас жа самая ўскраіна Полацка-Лепельскай зоны была, немцы час ад часу наведваліся, у Забеллі іхні гарнізон быў. Як жа здзекваліся фашысты з людзей, страшна ўспомніць, а калі ўжо партызана зловьяць, то катавалі жудасна. Хавалі людзі як маглі і партызан параненых, і салдат-акружэнцаў. Але ж здаралася, што і выдавалі. Адзін салдат цудам выратаваўся, з ямы пасля расстрэлу паранены выпаўз, да вёскі дайшоў, пастукаўся ў хату, а там якраз паліцыянт жыў і выдаў яго.

Нашая вёска, як зачараваная была: некалькі разоў бамбілі, а ніводнага дома не згарэла, адну жанчыну толькі злёгка параніла. А так бомбы падалі, а не на хаты, і «зажыгалкі» неяк гаслі. Відаць, Бог мілаваў. (Майго дзеда Богам звалі за тое, што вельмі прыгожы быў, кучаравы, светлавалосы і вельмі ж спрытны. Потым усіх нас бажанятамі сталі зваць, такая мянушка прыстала.) А ў іншых вёсках гарэлі хаты. У Баярове столькі людцаў спалілі, больш за 300 чалавек. Запёрлі ў пуню і спалілі. І ў Будзькаўшчыне таксама многа, набілі сіласную яму расстралянымі, крыху прысыпалі, у Бабынічах многа яўрэйў, можа, больш за сотню, жылымі ў зямлю закапалі. Звяры!

Потым мяне з татам і мачахай немцы аж у Полацк у лагер сагналі, Пецю-падлетка – у Германію, а малых – у Глыбачку, у сямейны лагер. Во дзе горачка ім было, але ж як маглі выжывалі і маленькую машчыну дачку збераглі. Дапамаглі добрыя людзі, суседка наша, Саўчанка Антаніна, у яе муж у фінскую загінуў, сваіх двое дзяцей, а яна і нам дапамагала, і ў вайну, і потым.

Успамінаю, як у маі 1944-га нас у лагер гналі. Спачатку ў Багушова, там загналі ў канюшню, а потым у Полацк на цягніку ў турму адвезлі. Набілі поўна людзей, сесці не было дзе і на допыты вадзілі. Мяне адвялі разам з татам (Аляксей Іванавіч Саўчанка) і яшчэ Грышку Андрэева. А там – разам з немцамі Славэцкі з «Камінтэрна» – калгас такі і вёска так звалася – сядзіць (імя ўжо не памятаю)! Тату пытаюць: «Быў

Маленства ў ваеннае ліхалецце

у партызанах?», а ён адказвае: «Не, у мяне дзяцей пяцёра малых, якія тут партызаны?!» А Славэцкі: «У цябе чатыры пляменнікі ў партызанах і ты іх на чыгунку на заданні вазіў». І на Грышку паказаў, што ён партызан. Тату і Грышку вывелі, я следам за ім пабегла – мяне адштурхнулі. Іх потым расстралялі. Тады тату я апошні раз бачыла.

Пасля вызвалення Славэцкі адсядзеў у лагерах 10 гадоў, але выйшаў і дадому вярнуўся. Яго жонка, дзеці былі незадаволеныя: ім і так праходу з-за бацькі

ляталі, усё гуло. А перад самым світаннем настала такая дзіўная цішыня, што нават вушы закладвала. Чаканне было нясцерпным. І раптам пачуліся галасы, з машын павыскоквалі салдаты, абдымалі нас, цалавалі. Радаваліся, што людзей сваіх пабачылі, бо толькі баі, баі, і людзей даўно не бачылі цывільных. А мы ж як ім радаваліся... Няхай ніякай вайны ніколі не будзе!

Запісала
Валянціна СОПКАВА

не давалі. На полі потым памёрці сам, а можа, хто адпомсціў. Быў жа нармальны чалавек, «актывіст» нават. А потым што тварыў... немцаў быў завёз у лес і паказаў, дзе партызаны хлеб хавалі. Во які гад быў!

А нас з полацкага лагера вазілі аковы рыць. Мне пашанцавала, што старшым над нашай групай (некалькі дзяўчат) быў пастаўлены аўстрыец. Ён ці якім антыфашыстам быў, ці чуў, што нашыя надыходзяць – не прымушаў капаць аковы, толькі тады падаваў сігнал, як немцы прыязджалі. Мяне параніла асколкам, цудам жывая засталася, амаль адарвала палец на правай руцэ, пачала нагнойвацца рана, добра, што нашыя надышлі. Ваенны доктар дапамог, перавязаў. Палец і зараз не згінаецца, пастаянна завязваць трэба, з самай вайны і хаджу з павязкай.

Мы з мачахай дадому вярнуліся, і яна нас потым пакінула. Я засталася за старэйшую.

Памятаю, як наступленне па вызваленні Полацка пачалося, мы тады пад цэрквай сядзелі, яе сцены былі ўсе кулямі скляваныя. Самалёты

Вайна апасрэдавана закранула і мяне, бо неяк у вёсцы адразу пасля вайны была ўспышка хваробы на сухоты; нястача, пасляваенны сіндром. Захварэлі і мае бацькі. Бацьку, ён працаваў у Ветрынскай МТС на трактары, кантузіла – узарваўся снарад, і ён амаль зусім страціў слых. Інфекцыя сухотная перадалася і мне, але ўсё абышлося, таму што 4 гады я правяла ў Вялікалятчанскай санаторнай школе-інтэрнаце. І цяпер успамінаю добрым словам гэтую навучальную ўстанову: клапацілася дзяржава, цікавыя і добрыя былі настаўнікі-шасцідзсятнікі. Але гэта іншая справа. Што датычыцца вайны, дык застаўся ў памяці такі эпізод.

«Штрапоўка»

Нашая вёска Паддубы дзеліцца на тры маленькія: Маскалеўшчына (чаму называецца так, не ведаю), Кухары (тут усё проста – жылі толькі Кухарэнкі, і толькі адныя мы мелі іншае прозвішча – Танюкевіч) і далей – Мікольчыкі, бо амаль у кожнай хаце быў свой Мікола. На

жаль, вёска вымірае, цяпер толькі летам прыязджаюць дачнікі.

Дык вось памятаю, было спякотнае лета. У вёсцы было ціха-ціха, кароў ужо прыгналі «на паўдзён». Мы з сяброўкай Нінай, яшчэ дашкольніцы, бяжым з Маскалеўшчыны, дзе яна жыла, да нас: бегалі мы так адна да адной па некалькі разоў на дзень. І вось бачым, па дарозе перад намі ідзе жанчына ў яркай квяцістай сукенцы, чырвоных басаножках і з сумкай. Прычоска пышная, з завітымі валасамі. Мы аж раты паразывалі ад захаплення. «Вось бы да нас!» – падумалася з надзеяй. Жанчына ішла павольна, пільна ўзіраючыся ў падворкі, быццам кагосьці вышукваючы. Раптам выскачыў падлетак Іванька, за ім Толенька – хлопец з заўсёднай усмешкай на твары. «Гы, гы!» – стаў паказваць Толенька на прыгожую цётку. (Ён з вайны такі быў, бо пабачыў, як бацьку расстрэльвалі, – спужаўся.) Іванька схапіў жменю гразі з лужыны і шпурнуў у жанчыну, крычучы: «Аўчарка, Аўчарка! Нямецкая аўчарка!» Жанчына хуценька завярнула ў наш двор. Мы з сяброўкай за ёю. Уляцелі ў хату. А там такая сцэна: жанчына нешта патрабуе, бабуля ціха апраўдваецца, мама наадварот: спрачаецца з ёю. Ubачыўшы нас, жанчына павярнулася, яна на самой справе была прыгожая: нафарбаваныя вусны, бровы чорныя.

«А, Вольга, а якая ж твая дзяўчынка? Мусіць, гэтая, з косамі?» – і паглядзіла мяне па галаве. Але перахапіўшы строга позірк маці, рэзка адхінулася. Я, адчуўшы нейкую прыкрасць, матлянула косамі, выслізнула з пад яе рукі і кінулася да бабулі. Бабуля, абняўшы нас з Нінай, прашаптала: «Бяжыце, дзеткі, у Мікольчыкі да цёткі Любы, перадайце: Насця штрапоўку збірае, хай захіне кабанчыка. Во, Божа мілы, то ад немцаў хавалі... а тут ізноў...»

Мы навывперадкі прыпусцілі па пыльнай вуліцы, на ўсю моц крычучы: «Штрапоўка! Штрапоўка!».

***

Толькі некалькі гадоў пасля, успомніўшы гэты эпізод, мама патлумачыла, чаму ўсе не любілі і баяліся «прыгожую цётку»: «Сабачая гэта пасада была, збіраць падаткі і штрапоўкі (страхоўка), збіраць у людцаў апошняе. Вялікія дужа падаткі былі, нічога не заставалася. У каго сады не пагарэлі, дык высякалі... Ніхто збіраць «штрапоўку» не ішоў. А Насця гэтая згадзілася. Яна з немцамі любоў круціла, і тады добра жыла».

Валянціна
СОПКАВА,
г. Наваполацк

З Нью-Джэрзі ў менскі гатэль

Удзел у сёлетнім Пятым зьездзе Згуртавання беларусаў сьвету «Бацькаўшчына» мы з жонкай пастанавілі спалучыць з пашыранымі адведкамі сваякоў і сяброў. Ляцець у Беларусь думалі спачатку нямецкай «Люфтганзай», але, параўнаўшы цану, выбралі польскі «ЛЕТ». Заашчаджаныя 600 даляраў дадаліся ў Беларусь да грашовых падарункаў і ахвяраваньняў.

Адным з галоўных клопатаў перад ад'ездам было, як спрасьціць па прыездзе ў Беларусь цяганіну з рэгістраваньнем у паліцыі свайго побыту? Навучаныя папярэднім абіваньнем афіцыйных парогаў, пастанавілі гэтым разам затрымацца першы дзень у гатэлі, спадзяючыся, што гатэльная адміністрацыя возьме на сябе гэтую прыкрую для нас фармальнасьць.

З дапамогай дзелавых спадарынь з «Бацькаўшчыны» замовілі сабе пакой у гатэлі «Мінск», які лічыцца ў сталіцы другім паводле камфорту месцам для турыстаў. Пра якасьць гатэлю павінна была сьведчыць цана за ноч – 224 даляры.

І так, з затоеным дыханьнем выправіліся ў дарогу. У Варшаве пераселі з большага амэрыканскага «Боінгу» на меншы. Пасажыраў у ім, на дзіва, было даволі шмат. Побач са мной аказалася былая мянчанка, якая ехала з Канады. Вязла да бацькоў трое сваіх дзяцей на лета. Казала, робіць гэтак ужо каторы год. Дарэчы, і ў Амэрыцы бачым такое самае: маладыя новапрыбылыя сем'і завозяць дзяцей на лета да бацькоў у Беларусь. Каштуе таней, чымся пасылаць іх на месцы ў дзіцячыя садкі ці летнія лягеры. Дый дзідам прыемнасьць, хоць ці не без нагрукі.

З Варшавы да Менску гадзіна лёту. Пасьля новага, размашыстага й люднага варшаўскага аэрапорту менскі выглядае сіратліва й запущана. Перад кантрольнай паліцыйнай будкай чакала нас жанчына з блянкамі абавязковай мэдычнай страхоўкі на час побыту. Заплацілі па 18 даляраў ад асобы. Тут жа ляжалі на сталі сьлепаватыя фармулярчыкі, якія трэба было запоўніць двойчы, для Рэспублікі Беларусь і Расійскай Фэдэрацыі. На кожнай палавіне фармулярчыка сьмеху варта пачатка – «Выдаецца бясплатна». Калі складзеш удвая, фармулярчык ня большы за пашпарт. Напружваючы зрок, трэба было два разы выпісаць мікракапічнымі літарамі й лічбамі: імя, імя па бацьку, прозьвішча, нумар пашпарту, нумар візы, калі прыехаў, якія мясціны наведаеш, якімі справамі будзеш займацца, калі выедзеш, подпіс. Уяжджаеш у царства бюракратыі... Добра, што з правакай багажа ня было ніякіх клопатаў, бо й тае правакі ня было. Што да грошай, дык калі ўвозіш ня больш за дзесяць тысячаў даляраў на асобу, дэклараваць ня трэба.

Гатэль «Мінск» стаіць ля самай плошчы Незалежнасьці, недалёка ад Чырвонага касцёлу. Гадоў недзе з васьм таму будынак мадэрнізаваў туркі. Было шмат гутаркі вакол праекту. Казалі, што гэта будзе гатэль-супэрлюкс. Цяпер яго рэкламуюць сярод менскіх гасьцініц як нумар два пасьля адноўленай нядаўна п'яцізоркавай «Еўропы». «Мінск» хваліцца чатырма зоркамі.

Разьлік на тое, што тут адбудзецца паліцыйная рэгістрацыя, апраўдаў сябе. У нас адразу ж папрасілі пашпарты й казалі, што праз гадзіну штамп будзе пастаўлены. Уф!

Падняўшыся на свой чацьверты паверх, мы здзіўлена пачалі заглядаць белым непрымацаваным палавіком цемнаваты калідор, у якім перад кожным дзьвяр'ем ляжала такая ж белая пагамтаная псылілка. Першае ўражаньне: незакончаны рамонт.

Вячэра пад музыку

«Мінск» прапануе паслугі ў сваім вялікім рэстаране. Калі мы зайшлі туды павячэраць, кліентаў у ім ня было, але афіцыйна чакалі на доўга. Ён нам памог разабрацца ў даволі багатым мэню. Раздумоўвалі ня доўга, бо што беларускаму жываці можа быць прыямнейшым за драпікі з жаранымі лісцічкамі. Ну, і са свежымі гурочкамі ды памідорамі. Ад прапанаванай нам гарэлкі мы з падзякай адмовіліся.

Чакаў нас і неспадзяваны бонус. Толькі мы пачалі есьці, як загучэла скрыпка пад

Ад рэдакцыі. Мы вырашылі надрукаваць (з улікам памеру нашай газеты ў скарочаным выглядзе, за што просім прабачэння ў аўтара) нататкі з сёлетняга падарожжа па Беларусі вядомага беларуса замежжа Янкі Запрудніка. Ён нарадзіўся ў 1926 годзе ў мястэчку Мір, цяпер стала жыве ў Нью-Йорку. Доктар гістарычных навук, публіцыст і паэт, аўтар энцыклапедычнага даведніка «Беларусь» на англійскай мове.

Сп. Янка падарожнічаў па Беларусі з 30 чэрвеня па 26 ліпеня 2009 года, прыняў удзел у працы Пятага з'езду Згуртавання беларусаў сьвету «Бацькаўшчына», дзе быў абраны ў склад яго Рады.

Вандруючы па Беларусі разам з жонкай сп. Надзеяй, Янка наведаў сэрцу мілыя мясціны, сустрэўся з роднымі і блізкімі. Свае нататкі ён даслаў сябру рэдкалегіі «КТ» Адаму Мальдзісу, з ласкі якога мы і робім гэтую публікацыю.

Граматыка і стылістыка аўтара захоўваюцца.

Нататкі з падарожжа па Беларусі

п'яніна, а пасьля – і мяккі дзявочы вакал. Пасьля першай расейскай песні мы папрасілі «што-небудзь беларускае». Загучэла, ізноў па-расейску, «Белавежская пушча» (якую, дарэчы, Данчык выконвае ў выдатным беларускім перакладзе Натальі Арсеньневай). Пасьля нягучных воплескаў мы йзноў папрасілі: «па-беларуску, калі ласка». Да дзяўчат нарэшце дайшло: далей паплылі ўжо мілагучныя «Мой родны кут», «Купалінка», «Жураўлі на Палесьсе ляцяць» ды яшчэ тры-чатыры блізкія сэрцу мэлэды. Падзякаваўшы выканальніцам, мы, задаволеныя, пакінулі рэстаран, куды пад канец зьявілася яшчэ пару аматараў паесці.

Менская «Сталіца», або Shopping Mall

Гадоў чатыры таму пад плошчай Незалежнасьці мы зьведалі пачатак гандлёвага цэнтру, так званай «Сталіцы». Захацелася пабачыць яе цяпер – паглядзець, што там новага. А новага шмат, хоць для нас яно адначасна й старое, бо ў Амэрыцы поўна падобных гандлёвых цэнтраў (shopping malls). Тое, што мы бачылі раней на адным паверсе, разраслося й паглыбілася да трох узроўняў. Крамы самага рознага тыпу, ад ювэлрных і касмэтычных да спажывецкіх супермаркетаў. На рэкламных плякатах, вывесках і налешках поўна замежных, найбольш англамоўных тэрмінаў. Сваім кліматам, праўда, «сталічныя» калідоры не дацягнулі яшчэ да заходняга ўзроўню: паветра целавата душнае, ахаладжэньне маюць толькі некаторыя магазыны, дый тое квалае.

Крамы напоўнены вельмі падобнымі таварамі што й у Амэрыцы. Мода на крыклівую дэманстрацыю голага жаночага цела відавочная і на манэкінах, і на дзяўчатах, што зайздросна ўглядаюцца ў вітрыны. У модах выразна лідзіруе слабейшы пол. Мужыкі плятуцца далёка заду: прыкладам, шорты ў шырокі ўжытак яшчэ не ўвайшлі. Іх носяць какуль што нешматлікія энтузіясты навізны.

Над магілай Генадзя Кісялёва

Адвезьні бацькаўшчыны – гэта сустрэчы з жывымі й зь мёртвымі. Нас, жывых, цягне да магіл ня толькі ў простым сэнсе, але і ў пераносным. Гэты апошні мамэнт пранікліва падкрэсьліў незабыўны Караткевіч: «Дзяды з магіл жыцьцём дыхнулі...» Так, дыхаюць жыцьцём, калі да магіл, да мінуўшчыны забясьпечаны свабодны доступ. Магілам прычашчаемся,

імі спаталіем душу, у іх шукаем сувязі зь вечнасьцю. Бо мы ж і зьяўляемся замагільным жыцьцём нашых продкаў, нашых папярэднікаў.

Ад'яжджучы ў дарогу, мы з Надзеяй дамовіліся зьведаць у Менску дзьве магілы: Івана Мележа (за ягоньня «Людзі на балоце») і Генадзя Кісялёва (за «Пачынальнікаў» ды шмат чаго іншага). Удалося пабыць толькі на магіле апошняга, пакланіцца, выказаць спачуваньне жонцы Яніне Міхайлаўнай. Паклалі на жоўтым пяску букетік васількоў. У нас у Амэрыцы іх гадуюць таксама, але беларускія зырэйшыя, больш сінія.

Генадзь, пра якога ў славу таі сатырычнай паэме «Сказ пра Лысую гару» дабразычліва сказана «Генус Крогус Кісялёў», быў, як сказала нам жонка, няўрымсьлівым працаголікам да самага апошняга канца: дактароў не прызнаваў, ледзь трымаючыся на нагах, ён думаў аб адным: як кінучы яшчэ жменю сьвятага ў цёмную мінуўшчыну Краіны, каб гісторыя прасьвятліць затуманеную сучаснасьць.

Беларуская мова

Там, дзе мы былі, расейшчына гучыць паўсюль на вуліцах і ў публічных месцах. А ў Менску – зь невялікім выняткам ў мэтро ды на некаторых шыльдах і плякатах. А ў правінцыі й гэтага ня відаць. Тым ня менш, у нашым пасьлядоўным карыстаньні беларускай мовай мы не напаткаліся на грубіянскую рэакцыю тыпу «говори на человеческом языке», што здаралася гадоў васьм-дзесяць раней. Пасьлядоўная абарона роднай мовы сябрамі й прыхільнікамі ТБМ, ТВШ і БНФ, асабліва маладымі актывістамі, у спалучэньні з аказіяльным выкарыстаньнем яе некаторымі афіцыйнымі асобамі, прывучае русафілаў да спакайнейшай рэакцыі на беларускамоўныя звароты да іх. Злагоджваюць варожую рэакцыю на беларушчыну й канфлікты паміж Менскам ды Масквой, у якіх нацыянальная мова становіцца псыхалогічным фактарам абароны.

З другога боку, сярод паспалітага люду ўсё яшчэ пераважае пагляд на беларускую мову, як на каштоўнасьць непрагматычную, не для практычнага ўжытку. Родная мова – свайго роду скатулка за шклом, этнаграфічная акраса, гістарычная спадчына на святочны дзень. Што да ўраду, дык ён ведае, што гэта адначасна й нацыяналістычны рэсурс, які трывае ў запасе, каб выкарыстаць пры неабходнасьці.

Турызм.

Нявыкарыстаныя рэсурсы

Беларускі ўрад глядзіць на замежных турыстаў, як на багатую крыніцу валюты. Таму кідае за сабой, каб знайсці перадавую інфраструктуру ўкладваюцца вялікія сродкі на рэстаўрацыю замкаў, палацаў і сядзібаў, на добраўпарадкаваньне іхнага навакольнага, пад'язных дарог, рэстаранаў і гатэльна-матэльнай абслугі. Аб тым, што турызм можа стацца дойнай каровай, сьведчаць пачатыя нядаўна арышты кіраўнікоў некаторых гурбізнасаў, западозраных ва ўтойваньні міліённага прыбыткаў.

Гаспадары дзяржаўнага бюджэту бацькаў крыклівую дыспарпорцыю ў параўнаньні з суседзямі: у Беларусі ў 2008 годзе пабыла 91 тысяча турыстаў, а ў Літве – чатыры з палавінаю міліёны! Якія вялікі прыбыткі можна было б мець, калі б... і г.д.

Зразумела, каб прывабіць турыстаў, трэба мець куды больш, чымся гістарычныя помнікі. У першую чаргу патрэбны гатэльныя выгады каля ўсіх тых адбудаваных гістарычных мясцін. Штосьці на кштал, з чым мы азнаёміліся ў маім родным Міры.

Начлег

у прыватным матэліку

Пачатак нашага двухдзённага побыту ў маіх стрыечных сяспёр і кузана аказаўся небеспраблемным. Давалася вытрымаць, у спакойна жартаўлівым тоне, гутарку наконт начлегу. Адрозьнівае жьдзіўленае пытаньне ад кузэнкі: як гэта магчыма начаваць не ў сваіх, а ў нейкім там прыватным дамку?! А што падумаюць суседзі! На гэта я адказаў з усмешкай: няхай думаюць, што мы прыехалі ад імя міжнароднай турыстычнай фірмы правяраць якасьць начлегу ў мясцовым матэлі.

Затрымаўся мы ў ім на добрую парадку нашай прыяцелькі-мянчанкі, якая тут нядаўна пабыла. Гэта невялікі прыватны дом, перароблены з жыллой драўлянай хаты на дзьвюхкватэрны матэлік. Стаіць ён на стратэгічным месцы, каля самага замку. Бязь люксусу, але й без складанасьцяў з туалэтам і бягучай вадой, у тым ліку гарачай.

Крыху неспадзявана для нас, гаспадар матэліку, сп. Пасілаў Сяргей Анаголевіч, запрапанаванай падпісаць дамову. Мы згадзіліся: цікава было пабачыць адзін з аспэктаў прыватнага бізнэсу.

Дамова – дзьве поўнафарматныя старонкі, сьпісаныя густым шрыфтам. Заглавак: «Типовой договор на оказание услуг в сфере агроэкотуризма». У ім – 17 пунктаў з падпунктамі й падзаглавак: «прадмет дамовы»; «правы й абавязкі бакоў»; «якасьць і аб'ём паслугаў у сфэры аграэкатурызму»; «цэны й парадак разьлікаў»; «адказнасьць бакоў»; «заклучныя палажэньні»; «рэквізыты й подпісы бакоў».

Сп. Пасілаў, названы ў дамоў «выканальнікам», забавязваўся даваць нам паслугі «ў мэтах адпачынку, аздраўленьня, азнаямленьня з прыродным патэнцыялам, нацыянальнымі й культурнымі традыцыямі ў аб'ём і на ўмовах, прадугледжаных дадзенай дамовай». Заплаціўшы яму поўную суму за два дні побыту (80 даляраў), мы атрымалі ключы ад пакою й ад хаты (другая кватэра была незанятая), ды больш гаспадара й ня бачылі. Былі поўнасьцяй свабодныя, з чаго вельмі цешыліся.

Запах свежа апрацаванага дрэва, чысты падлог, прасторны пакой зь відам на замак, душ, нават кухонныя магчымасьці, усё гэта апраўдвала кошт: 20 даляраў ад асобы за ноч.

Пабачыўшы або пачуўшы ад нас праматэльны камфорт, сваякі аднагалосна ўхвалілі наш выбар. Два дні праяцельлі мігам. У прыемных гутарках прайшло шчодрае застолье. Падзяліліся навінамі. Агледзелі сады й агароды. Пасмакавалі далікатных сьстрыных драпікаў. Узбагіліся сямейнымі навінамі. Зьездзілі таксама ў недалёкія ад Міра Карэлічы, каб агледзець там раённы краязнаўчы музей ды перадаць яму некаторыя персанальныя дакумэнты, пасьведчаньні, дыплёмы ды кнігі.

(Працяг будзе)

Гістарычны анекдот

Мужык усю ноч гуляў у карчме, а калі развіднела, адправіўся дахаты. Сорамна яму стала, таму яшчэ ў двары скінуў абутак, у сенцах – вопратку, каб не пабудзіць жонку, і асцярожна стаў прабірацца да пасцелі. Але ў апошні момант зачэпіўся за калыску і, каб не напалохаць дзіця, стаў яе старанна калыхаць. Тут жонка прачнулася і з усмешкай спытала:

– Ой, які ж ты малайчына, толькі чаму так рана устаў?

– Ды вось... Раніца цудоўная... Шкада дня, пайду зараз пакашу.

– Добра, але калыску пакінь, бо дзіця спіць тут, са мною.

У сярэднявеччы існаваў такі звычай: калі кагосьці вялі на шыбеніцу, а дзяўчына з натоўпу кідала на яго свой рантух (верхнюю хустку), то асуджанаму даравалі жыццё, вызвалілі і адразу жанілі са збавіцелькай.

Вось аднойчы эскартуюць нейкага маладога ды прыгожага злачынца да месца пакарання. У злавеснай працэсі ідзе і кат, вядомы ўсім Якуб. Вакол – сотні цікаўных, бо тады бясплатна можна было паглядзець толькі два масавыя відовішчы: пакаранне смерцю на плошчы ды пажар.

Раптам з натоўпу выскаквае баба не першай маладосці і кідаецца са сваім рантухом да таго асуджанага малайца. Ён жа, як угледзеў, што за фартуна чакае яго, закрычаў спалохана: «Пане Якубе, хутчэй да шыбеніцы!»

Па дарозе, што вяла да горада, ехаў верхам на кані шляхціц. А быў ён таўшчэзны, з-за чаго конь увесь час збіваўся на павольную хаду. Вечарэла, і

трэба было спяшацца, бо гарадскія вароты на ноч звычайна зачынялі, а тады колькі ні прасі – не прапусцяць.

Калі да брамы было ўжо зусім недалёка, насустрэчу нашаму верхніку трапіўся селянін на возе, які вяртаўся дадому.

– Паслухай, – звярнуўся да яго шляхціц, – ці змагу я ўехаць у горад?

Селянін, агледзеўшы ўважліва фігуру сустрэчнага, адказаў:

– Я дык з фурай сена праехаў, думаю, ваша мосць неяк праціснецца.

У нейкім мястэчку ксёндз пасварыўся з аптэкарам. Мо з-за таго, што значная частка жыхароў раптам паверыла ў большай ступені лекам з аптэкі, чым малітвам аб здароўі. І святар, пра што б ні гаварыў у сваіх казаннях да вернікаў, абавязкова згадваў сярод розных злыднёў аптэкара.

– Самі сябе вядзеце да згубы, звяртаючыся да богапраціўнай аптэкі, не верачы ў цуд Боскі і збаўленне ад хваробаў, якое можаце знайсці толькі тут, – такія словы несліся з амбону. Пры гэтым наваўлены Златавуст моцна біў далонню аб парэнчы.

Адным словам, аптэкару дапакло, і ён, добра пачаставаўшы служку з касцёла, падгаварыў яго прабрацца на амбон і ўсадзіць у парэнчы пару іголак.

І вось неўзабаве ў час чарговага свята ксёндз ізноў узяўся за сваё:

– Да вас звяртаюся я, у імя святых апосталаў, каб наставіць на шлях... – тут ён ляснуў рукою па парэнчах, ад чаго яго воблік страшэнна сказіўся і на галовы парафіянаў абрынуліся ўжо іншыя словы: – ... Каб вас д'яблы ўзялі! Хто, хто такія кпіны вырабіў?! Ратуйце!!!

Тады да «мучаніка» падняўся аптэкар і аказаў дапамогу адпаведна лекарскаму майстэрству.

**Сабраў і апрацаваў Леў КАЗЛОЎ.
Малюнкi Пятра ДРАЧОВА**

Кастрычнік

«Раніца», газета для дзяцей і падлеткаў (Мінск; 1929) – 80 гадоў з пачатку выдання.

Падлескі народны хор (Ляхав. р-н; 1939) – 70 гадоў з часу стварэння.

1 – Дзяржаўны ансамбль танца Рэспублікі Беларусь, заслужаны калектыў Рэспублікі Беларусь (Мінск; 1959) – 50 гадоў з часу стварэння.

2 – Незабытоўскі Аляксандр Прэцлаў (15.09.1818 ці 02.10.1819, Нясвіж. ці Навагруд. р-н – 1849), польскі і беларускі пісьменнік, філосаф, гісторык – 190 гадоў з дня нараджэння.

4 – Цярохін Станіслаў Фёдаравіч (1929 – 13.09.2009), этнограф, гісторык – 80 гадоў з дня нараджэння.

7 – Станіславава Галіна Іванаўна (1934, Гомель), дзеяч самадзейнага мастацтва, хормайстар, заслужаны работнік культуры Беларусі – 75 гадоў з дня нараджэння.

9 – «Гродзенская праўда», абласная газета (1939) – 70 гадоў з пачатку выдання.

10 – Казей Марат Іванавіч (1929, Дзяржын. р-н – 1944), піянер-партызан у Вялікую Айчынную вайну, Герой Савецкага Саюза (1965 г.) – 80 гадоў з дня нараджэння.

14 – Бабарэка Адам Антонавіч (1899, Капыль. р-н – 1938), пісьменнік, крытык, адзін з арганізатараў і кіраўнікоў літаратурных аб'яднанняў «Маладняк» і «Узвышша» – 110 гадоў з дня нараджэння.

14 – Лемяшонак Уладзімір Іосіфавіч (1929, Бабр. р-н – 2006), вучоны-гісторык – 80 гадоў з дня нараджэння.

15 – Ракіта Сяргей (сапр. Законнікаў Сяргей Васілевіч; 1909, Дубров. р-н – 1942), паэт – 100 гадоў з дня нараджэння.

15 – Інстытут гісторыі НАН Беларусі (Мінск; 1929) – 80 гадоў з часу заснавання.

15 – Якімовіч Аляксей Мікалаевіч (1949, Слонім. р-н), празаік, драматург – 60 гадоў з дня нараджэння.

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

КАЛІНКАВІЧЫ – горад, цэнтр Калінкавіцкага раёна, размешчаны за 122 км ад Гомеля, за 275 км ад Мінска. 37,8 тыс. жыхароў (2004 г.).

Вяўленныя археолагамі гарадзішчы бронзавага і ранняга жалезнага вякоў, а таксама эпохі Кіеўскай Русі сведчаць аб засяленні мясцінаў у далёкай старажытнасці.

Паводле пісьмовых крыніцаў Калінкавічы вядомыя з XVI ст. як в. Валенкавічы Мазырскага пав. Мінскага ваяв. ВКЛ, вялікакняская ўласнасць. Упершыню ўпамінаецца пад 1560 г. у Багрымавіцкім старостве Мазырскага пав. Пад 1774 г. паселішча пазначана ў дакументах аб ме-

жах Каленкавічаў з в. Гулевічы. У 1778 г. цэнтр Каленкавіцкай парафіі. Пасля другога падзелу Рэчы Паспалітай у складзе Расійскай імперыі. У 1795 г. мястэчка Старыя Каленкавічы (35 двароў) і в. Новыя Каленкавічы, на паштовым тракце Бабруйск – Мазыр.

У 1856 г. узведзены будынак Мікалаеўскай царквы (у ёй захоўваліся метрычныя кнігі з 1827 г.). У 1864 г. адкрытае народнае вучылішча. У 1866 г. налічвалася 100 двароў. Памешчык Галалобаў у 1876 г. меў у вёсцы 71 дзесяціну зямлі, крупарушку. Са здачай у эксплуатацыю ў 1886 г. чыгункі Лунінец – Гомель пачала дзейнічаць чыгуначная станцыя.

Паводле перапісу 1897 г. мястэчка ў Дудзіцкай вол. Рэчыцкага пав. Мінскай губ. Былі 2 майстэрні па апрацоўцы скураў, завод колавай мазі, 27 лавак, 3 карчмы, 3 пастаяльныя двары. У сяле Каленкавічы ў гэты час былі царква, царкоўна-прыходская школа, хлебазапасны магазін, паштова-тэлеграфная кантора, аптэка. У 1916 г., калі закончылася будаўніцтва чыгункі Жлобін – Оўруч, Калінкавічы сталі важным транспартным вузлом.

У красавіку 1917 г. створаны валасны Савет сялянскіх, рабочых і салдацкіх дэпутатаў. З красавіка 1919 г. у Рэчыцкім пав. Гомельскай губ. 3 мая 1923 г. да красавіка 1924 г. цэнтр Калінкавіцкай вол., у склад якой увайшлі тэрыторыі скасаваных Аўцюцевіцкай і Дудзіцкай валасцей. 3 ліпеня 1924 г. у складзе БССР. У 1920–30 гг. дзейнічала рамеснае таварыства, працавалі паравы млын з лесапільняй, бачарня, кузня, электрастанцыя, цагельня, ткацкая, шавецкая, кравецкая майстэрні, тэлефонная станцыя. 3 лютага 1938 г. у Палескай, а з студзеня 1954 г. у Гомельскай вобл.

Падчас Вялікай Айчыннай вайны акупаваная нямецка-фашысцкімі захопнікамі. Найменне «Калінкавіцкіх» прысвоена 21-й часці і злучэнню. Адна з вуліцаў горада носіць імя генерала-палкоўніка П.А. Бялова, кавалерыйскі корпус якога ўдзельнічаў у вызваленні Калінкавічаў. Усталяваныя помнікі на брацкіх магілах, помнік-танк у гонар вызвалення горада ад фашысцкіх акупантаў, мемарыяльны знак на могілках ахвяраў фашызму.

З сакавіка 1963 г. горад абласнога падпарадкавання. Працуюць мясакамбінат, хлебазавод, фабрыкі мэблевая і побытавай хіміі, Палескі хімія-

гас, камбінат хлебапрадуктаў, іншыя прадпрыемствы і ўстановы.

У канцы 1993 г. у горадзе адкрытая царква ў імя Казанскай Багародзіцы. З 1994 году працуе Калінкавіцкі краязнаўчы музей.

КАЛОДЗЕЖ – гідраэхнічнае збудаванне накшталт квадратнай або круглай у плане шахты для здабывання вады з ваданосных слаёў зямлі. Тое, што і *студня*.

КАЛОТКА – (ад «калатаць» біць), самагучальны сігнальны музычны інструмент. Называўся таксама ляхотка (ад ляскаць). Уяўляе сабой драўляную прамавугольную дошчачку з адтулінай пасярэдзіне, у якую устаўленая драўляная ручка. Да аднаго канца ручкі (таго, што выступае паверх дошчачкі) прымацаваны малыя малаток.

Пры рэзкіх хуткіх узмах рукі малаток, які круціцца вакол сваёй восі на паўабарота, моцна ляскае аб дошчачку. Удары гучныя, раскацістыя. Да нядаўняга часу яе выкарыстоўвалі вартаўнікі як вартаўніча-апаважчальны інструмент. У наш час скарыстоўваецца падчас касцельнай службы, які «замышчае» органы і званочкі ў вялікі пост. Бытуе ў Заходняй і Цэнтральнай Беларусі.

КАЛЫМАЖКА – конная чатырохколавая невялікая псажырская павозка; тое, што і *брычка*.

Вакзал у Калінкавічах